

Työkaluja ja menetelmiä informaation luotettavuuden arviointiin / Kai Halttunen

1. Kaksi tapausta

- ”Vain 25% vanhemmista lukee lapsilleen”
 - Kansanedustaja
External Link: <https://www.uusisuomi.fi/uutiset/vain-25-vanhemmista-lukee-lapsilleen-kansanedustaja-huolissaan-merkityksellista-lapsen-koko-kehitykselle/46d1637e-6f3b-33f8-9045-2ee3c6bf5cf5>
 - Yle
External Link: <https://yle.fi/uutiset/3-9886312>
 - Tutkimus 2012
External Link: <https://jyx.jyu.fi/handle/123456789/40574>
Uudempi tutkimus: <https://jyx.jyu.fi/handle/123456789/56333>
- ”Lukevan teinin sanavarasto”
External Link: <https://yle.fi/uutiset/3-8711651>
 - TS / STT 2014
External Link: <https://www.ts.fi/uutiset/kotimaa/668456/Lukevalla+teinilla+jopa+70+000+sanana+sanavarasto>
 - Vaasan koulutus (13.11.2017)
 - Boken om läslust (2007), ruotsalainen lukuliike
 - Mats Myrberg
External Link: <https://urplay.se/program/199122-didaktorn-jattemanga-ord-ar-jattebra>

2. Kognitiiviset vinoumat

- Vahvistusharha
 - Omien uskomusten (ja tunteiden) vahvistaminen +
 - Toisten uskomusten kiistäminen, arviointi +
 - Omien näkemysten arviointi -
 - Omien näkemysten puollustaminen, vaikka eivät olisi omia (koe)

- Sokeus omalle valinnalle, sepittäminen
- Ylivertaisuusvinouma
 - Dunning-Kruger -vaikutus
 - Tiedän vähän, yliarvioin osaamiseni
 - Väärä tunne asiantuntijuudesta
 - Yhteys tiedon saatavuuteen
 - ”Do your own research”
 - Todennäköisyydet, korrelaatio - kausaliiteetti, yksilö-väestötaso
- Motivoitu päättely
 - Poliittisesti motivoitunut ajattelu
 - Rationaalista
 - Ryhmään kuuluminen
 - Laumakäyttäytyminen
 - Sisäryhmävääristymä
 - Faktauskomusten yhteensulautuminen
- Uskomusten pysyvyys
 - Uskomuskaiku
 - Ensin kuultu jää mieleen
 - Ensin kuultuun uskotaan, vaikka korjattaisiinkin
 - Lumetotuusvaikutus
 - Toisto luo uskottavuutta
- Vinoumien hyöty ihmiselle?

3. Julkaistun informaation luotettavuuden arviointi

- Tiedollinen auktoriteetti

Wilson, P. (1983). *Second-Hand Knowledge. An Inquiry into Cognitive Authority*. Westport, Conn.: Greenwood.

- Käsitteenä ristiriitainen
- Ihminen, organisaatio, lähde
- Tietämys, asiantuntijuus, asema

- Muiden tuottama erottelu
- Luottamus
- Retoriikka keinona lisätä auktoriteettia
- Arviointikriteeristöt
 - External Link:** https://en.wikipedia.org/wiki/CRAAP_test
 - Kirjastoaineiston arviointikriteerit
 - WWW-sivujen luotettavuuden arviointi
 - Luotettavuus osana tiedonhankinnan ohjausta ja informaatiolukutaitoa
 - Lähdekritiikki
 - Milloin lähteeseen voi luottaa?
 - Epäsuora tapa
 - Aiheen tuntemus
 - Julkaisujen maailman tuntemus
 - Kriittinen ajattelu
 - ”Onko hyviä perusteita uskoa tähän?”
 - Totuusarvon tutkimista
 - Perusteiden arvioimista
 - Ajattelun ansat
 - Esim. korrelaatio - syy-yhteys
 - Ei yleistä kriittisyyttä!
 - Kriittinen lukeminen
- Voiko arviointia opettaa, oppia?
 - External Link:** <https://www.makupalat.fi/fi/kokoelma/faktat-ja-mediakritiikki>

4. Työkaluja arviointiin

- Sama informaatio useasta lähteestä
 - Lähteet
 - Alkuperäiset dokumentit, viestit
 - Huijaussisällön luominen

External Link: <https://yle.fi/aihe/artikkeli/2016/01/18/valheenpaljastaja-tama-internet-ala-usko-silmiasi>

- Lontoon metroinfot
- Pikaviestit
- FB seinät, keskustelut
- Twitter generaattorit
- Break your own news

External Link: <https://www.breakyourownnews.com>

- Prank me not

External Link: <https://www.prankmenot.com>

- (Vale)lähteiden verkostoituminen
- Tiedonhaun välineet
- Lähteiden ja välineiden ”eri maailmaisuus”
- Linkitykset, viittaukset, lähdemerkinnät

External Link: https://support.google.com/websearch/answer/2466433?hl=fi&ref_topic=3081620

- Kuvat

- Kuvatiedonhaku

- Tekstihaku
 - Mihin haku kohdistuu?
 - Tiedoston nimi
 - ALT-tag
 - Teksti-ikkuna
 - Otsikko? Linkin teksti?

- Kuva kuvalla -haku
 - Visuaaliset piirteet
 - Kontekstit

- Käänteinen kuvahaku

- Kuva-kuvalla haku
- Google
 - Selainlaajennus (Chrome, Firefox)
 - Haku

External Link: <https://www.google.fi/imghp?hl=fi&tab=wi>

- Google Lens / Google app (Android, ios)

- Yandex

External Link: <https://yandex.com/images/>

- "Select crop area"
 - "Recognise text"
 - Bing

External Link: <https://www.bing.com>
 - Baidu

External Link: <https://www.baidu.com>
 - Erikoistuneet
 - TinEye

Haku

External Link: <https://www.tineye.com>

Selainlaajennus (useimmat)

External Link: <https://www.tineye.com/extensions>

 - InVID Verification Plugin (Chrome, Firefox)
 - Kuvan ominaisuuksien tutkiminen
 - Fotoforensics (muokkaus)

External Link: <http://fotoforensics.com>
 - Exifdata (mahdollinen paikkatieto)

External Link: <http://exifdata.com>

 - Jeffreys Image Metadata Viewer

External Link: <http://exif.regex.info/exif.cgi>
 - Online Exif viewer

External Link: <http://exif-viewer.com>
 - EXIF Viewer Pro (Chrome laajennus)
 - Esikatselu, Preview, Tiedostonhallinta
 - Exif-dataa on mahdollista väärentää
 - Some-palvelut poistavat Exif datan kuvista
 - Metatiedon poistaminen kuvatiedostosta
- Videot
 - Käyttäjäprofiili

- Julkaisuhistoria
- Aihepiiri, seuraajat, seuratut, kaverit
- Muut some-tilit
- WWW-sivut
- Perustamisaika
- Profiilikuvan analyysi
- Maantieteellinen paikantaminen
- Youtube Dataviewer (Amnesty International, USA)
External Link: <https://citizenevidence.amnestyusa.org>
- Youtube Metadata (mattw.io)
External Link: <https://mattw.io/youtube-metadata/>
- Tiedosta
 - Äänen manipulointi
 - "Photoshop for audio"
 - VoCo -project**External Link:** <https://youtu.be/RB7upq8nzIU>
 - Videokuvan manipulointi
 - Cheap/Shallow-fake
Nopeuttaminen, hidastaminen**External Link:** <https://factcheck.afp.com/no-not-real-video-us-house-speaker-pelosi-slurring-her-words-onstage-footage-has-been-doctored-slow>
 - Leikkaus, editointi
External Link: <https://yle.fi/uutiset/3-11083702>
 - Deepfake
Kasvonilmeiden muuntelu
Face2face -teknologia
External Link: <https://youtu.be/ohmajJTcpNk>
 - Äänen manipulointi
Kasvokuvien yhdistäminen tekoälyn avulla
- Äännet
- Aika, julkaisuhistoria
 - Google välimuisti, cache
 - Internet Archive, Wayback machine
External Link: <https://archive.org/web/>
 - Aikarajaukset tiedonhaussa (Google jne.)

- Ajankohtainen uutisaineisto maailmalta (esim. news.google.com)
- Sivustojen omistajuus
 - Whois -palvelut
 - Domain -tools
- Maantieteellinen analyysi, karttapalvelut
 - Tapahtuman eteneminen
 - Informaatio­sota
 - Esim. Ukraina - MH17-lentokone
 - Tapahtumapaikka
 - Bellingcat-projekti

External Link: <https://www.bellingcat.com>

 - Geopaikannus
 - Google Maps, EarthPro
 - Kuvahaku
 - Bing Maps
 - Paikalliset karttapalvelut
 - Kevyempää
 - Geowizard, Geo detective (YouTube)

External Link: <https://www.youtube.com/watch?v=k-5J0kL7aRs>
 - Geoguesser -peli

External Link: <https://www.geoguessr.com>
- Kirjastoluettelot
 - Yhteisluettelot
 - Worldcat

External Link: <https://www.worldcat.org>
 - Artikkelitietokannat, elehdet

5. Faktantarkistus

- Median sisäinen / Ulkoinen
 - Ammattikunta

- Der Spiegel
 - 80 henkilöä
 - 1000 tarkistusta per numero
- Verkostot, organisaatiot
 - Duke's Reporters Lab
- External Link:** <https://reporterslab.org/fact-checking/>
 - Faktabaari
- Periaatelauselma
- External Link:** <https://www.poynter.org/international-fact-checking-network-fact-checkers-code-principles>
- Rahoitus
 - Journalistinen brändi
 - Lahjoitus
 - Yliopisto, oppilaitos
 - Tutkimusprojekti
 - Poliittinen toimija
- Läpinäkyvyys
- Kirjastot?
- Etukäteen / Jälkikäteen
 - Varmistaa
 - Tarkentaa
 - Korjaa
 - Mlelipide, fakta
 - Yleistieto, fakta
- Kohteena
 - Poliitikka
 - Sosiaalinen media
 - (Verkko)julkaisut
- Tiedonlähteet
 - Tiedonlähteiden arviointi

- Alkuperäiset asiakirjat
- Faktojen ja mielipiteiden erottaminen
- Lähteet jotka ilmoittavat omat lähteensä
- Vältä lähteitä, jotka käyttävät paljon nimettömiä lähteitä
- Vältä lähteitä, jotka tekevät toistuvasti virheitä
- Tarkistettava fakta (vihje)
 - Tilastoväite
 - Kilpailijan väitteen kumoaminen
 - Kannatusmittaustulokset
 - Biografiaväitteet
 - Liioittelu
- Työkalut
 - Alkuperäislähde (väite, vihje)
 - EUR-Lex -tietokanta, EU:n oikeudelliset asiakirjat
 - Finlex
 - Tilastokeskuksen tilastot
 - OECD:n tilastot
 - Informaatikot, tietoasiantuntijat
 - Asiantuntijat
- Toimitusprosessi (Faktabaari)

External Link: <http://faktabaari.fi/toimitusprosessi/>